

SALM

SA Haapsalu ja Läänemaa
Muuseumid

**SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid
Kogumispõhimõtted**

Haapsalu 2014-2018

Sisukord

Missioon	3
Sihtasutuse ajalugu	3
Muuseumikogu	5
Struktuur ja toimemehhanismid	6
Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid	6
Kogumispõhimõtted	7
Kogumise eesmärk	7
Teised sarnased või lähipiirkonnas tegutsevad muuseumid	7
Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted	8
Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid	9
Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus	9
Peamised kogumissuunad	11
Muuseumikogu täiendamise protseduurid	12
Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs	12
Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine	13
Museaalide väljaarvamine	13

Missioon, ajalugu, toimepõhimõtted

Missioon

Sihtasutuse peamine eesmärk on tutvustada Lääne maakonna ja Haapsalu linna kultuuri- ja looduspärandit ning Eesti side ja raudtee ajalugu.

Sihtasutus korraldab näituse- ja arendustegevusi Haapsalu raekoja hoones, Haapsalu piiskopilinnuses, Haapsalu raudteejaama hoonekompleksis ja välialal, Iloni Imedemaa galeriis ja teemakeskuses, Ants Laikmaa Majamuuseumis, Sidemuuseumis ning Haapsalu Pitsikeskuses. Lisaks kohaliku kultuuripärandi hoidmisele ja tutvustamisele teeb muuseumide koosluse ainulaadseks see, et raudtee ja side valdkonnas ollakse kogu Eestit hõlmav teemamuuseum ning rahvusvaheliselt tuntuks kui Ilon Wiklandi illustratsioonide hoidja ja eksponeerija.

Sihtasutuse ajalugu

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid ühendab endas kolme endise muuseumi – Läänemaa Muuseumi, Sidemuuseumi ja Eesti Raudteemuuseumi – kogusid. Sihtasutusse kuulub ka Haapsalu piiskopilinnuse kompleks.

Ajalugu:

Läänemaa Muuseum

Haapsalu Kaunistamise Seltsi vedamisel kutsuti ellu Läänemaa Muuseumi Ühing, mille põhikirja registreeriti 24. oktoobril 1928.

Põhikirja järgi olid Läänemaa Muuseumi ülesandeks “rahvateaduste laiapiirdeline arendamine ajalooliste, kunsti ja rahvateaduslike ning looduslooliste esemete alahoiu ning rahvale kättesaadavaks tegemise läbi”. Läänemaa Muuseumi sünnipäevaks sai 19. märts 1929.a., mil valiti muuseumiühingu juhatus eesotsas linnapea Hans Alveriga. Peavarju leidis muuseum raekojas, mille tagatuppa oli muuseumi varasid juba kogutud.

Esimene muuseumi väljapanek avati piiskopilinnuse vahitornis 1930. aasta suvel seoses Haapsalu 650. aastapäeva pidustustega. 1931.aastal hakati kogutud varasid arvele võtma. 1938. a. sai muuseum endale naabruses asunud vana koolimaja kolm tuba ja suveks valmis ekspositsioon. 1941. a. koliti linnavalitsus koos muuseumi kokkupakitud varadega endise hotelli ruumidesse. Osa esemeid läks sõja ajal kaduma või oli halbade hoiutingimuste tõttu kannatada saanud. 1946.a. asutati Läänemaa TSN Täitevkomitee otsusega Lääne Maakondlik Muuseum ja 1. mail 1950 avati endises raekojas muuseumi ekspositsioon.

1950ndate lõpul asuti looma Ants Laikmaa majamuuseumi. Taluhooned ja park võeti riikliku muinsuskaitse alla, kunstiesemed ja kunstniku isiklik vara võeti museaalidena arvele.

5. juunil 1960. a. avas Ants Laikmaa majamuuseum uksed külastajatele.

1974. a. kujundati piiskopilinnuse vahitornist muuseumi teine filiaal.

1970. aastatel ehitati tööruumideks ja hoidlaks välja raekoja katusekorrus.

1979.a. avati muuseumi uus laiendatud püsiekspositsioon, millega tähistati Haapsalu linna 700. juubelit.

1981.a. loodi skulptor Roman Haavamäe majamuuseum, mis tegutses 1990ndate aastateni.

1992. a. saadi tagasi muuseumi ajalooline nimi – Läänemaa Muuseum.

2001. a. asutati Cyrillus Kreegi kortermuuseum (suleti 2011).

2006. a. Iloni Imedemaa galerii, millest 2009. a. kujunes Iloni Imedemaa teemakeskus.
2010.a. liideti Läänemaa Muuseumi kogudega Sidemuuseumi kogud.

Sidemuuseum

Sidealane kogumistegevus algas 1969.a., mil Haapsalu Sidetehnika Ekspluatatsiooni Sõlme juurde loodi sideajaloo sektsioon. Eesmärgiks oli säilitada väljavahetatavaid käsikeskjaamasid ja telefoniaparaate. Aegade jooksul oli muuseumil erinevaid nimesid ja ta kuulus erinevate ettevõtete alla. Eelnevalt on Sidemuuseum paiknenud Karusel ja Lihulas. Alates 2001.a. juhtis Sidemuuseumi tegevust MTÜ Lääne-Eesti Sidemuuseumi Selts ja muuseum paiknes Haapsalus. 2010.a. liideti Sidemuuseumi kogud Läänemaa Muuseumi kogudega.

Raudteemuuseum

Raudteemuuseumi loomiseks Eestis algas kogumistöö Balti Raudtee Eesti raudteekonna juhtkonna ja ametiühingu rajoonikomitee otsusega 18. novembrist 1965, millega moodustati ka vastav orgkomitee. 29.04.1970 kinnitati isetegevusliku Eesti Raudteetranspordi Muuseumi (hiljem kandis nimetusi *Eesti Raudteekonna Rahvamuuseum* ja *Eesti Raudteemuuseum*) põhikiri ning kogutud ca 1400 museaali baasil avati muuseum 5. novembril 1970 Tallinnas Balti jaama reisijatehoone II korruse saalis, kuhu see jäi enam kui 20 aastaks. 1970. aastate alguses sai muuseum omale ka teadusliku nõukogu ning filiaali Väana-Jõesuus, kus asunud kitsarööpmeline välisekspositsioon jõudis hiljem Lavassaarde Eesti Muuseumraudtee valdusse. 1980. aastate lõpuks oli Eesti Raudteemuuseum kogunud 5883 museaali, millest kaalukama osa moodustasid fotod. Muuseumikogu sai 1990. aastate alguses kannatada muuseumi kolimisel Tallinnas Rannamäe tee 3a asuvasse hoonesse ja seal 1993. aasta suvel toimunud tulekahjus. 1990. aastate keskpaigas hakkas RE Eesti Raudtee otsima muuseumile uut asukohta ja omanikku, mis päädis muuseumi varade üleandmisega Haapsalu linnale 28. aprillil 1997. Muuseumikogust deponeeriti segastel asjaoludel ilma korrektse dokumentatsioonita Lavassaares asuvasse eramuuseumisse enamik kitsarööpmelise raudteega seotud museaale ning järelejäänud museaalide baasil avati 25. juunil 1997 Haapsalu jaamas Raudteemuuseum (ka Eesti Raudteemuuseum).
1997.a. pandi alus muuseumi laiarööpmelisele välisekspositsioonile ajaloolise veeremi näol. 2000. aastate algusest jätkati vahepeal katkenud kitsarööpmeliste raudteede materjalide kogumisega.

2013.a. loodi Läänemaa Muuseumi, Eesti Raudteemuuseumi ja SA Haapsalu piiskopilinnus ühinemisel SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid.

Muuseumikogu

Muuseumikogu seis 1. jaanuaril 2018.a.

Kogu	Alakogu	Arv
Ajaloolised esemed		4890
Arheoloogia		1414
Arhiiv		35813
	Arhiivraamatukogu	2123
	Postkaardid	4301
	Perioodika	13542
	Väiketrukised	3924
	Käsikirjad	435
	Dokumendid	10959
	Kaardid ja Plaanid	529
Etnograafia		1409
Fotokogu		21934
Infokandjad		65
Kunstikogu		1813
Looduskogu		851
Numismaatika		2385
Sidemuuseum		7628
	Sidemuuseumi foto	4296
	Sidemuuseumi dokumendid	372
	Sidemuuseumi pitsatid	215
	Sidemuuseumi trükised	383
	Sidemuuseumi aparatuuri juhendmaterjalid	644
	Sidemuuseumi telefoniraamatud	204
	Sidemuuseumi mälestused, fotoalbumid	207
	Sidemuuseumi aparaat	770
	Sidemuuseumi telefoniaparaadid	109
	Sidemuuseumi sidetöö materjalid	125
	Sidemuuseumi mobiiltelefonid ja piiparid	52
	Sidemuuseumi projektid	235
	Sidemuuseumi helisalvestised	16
Raudteemuuseum		14.000
Kokku:		92.202

Muuseumikogust on endise Läänemaa Muuseumi ja Sidemuuseumi kogu sisestatud MuIS-i täies ulatuses number-nimetus tasemel. Raudteemuuseumi kogust on MuISi sisestatud osaliste andmetega 42% kogust.

SA HLM kogust oli kogumispõhimõtete koostamise ajaks, 2014. aastal digiteeritud 17 571 museaali ning 2018. aasta alguseks digiteeritud 41 300 ehk 45%.

Muuseumikogu suurus seisuga 1. jaanuar 2018 on 92 202 museaali.

Struktuur ja toimetehhanismid

Sihtasutuse Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid (SA HLM) juhtorganid on nõukogu ja juhatus. Nõukogu kavandab sihtasutuse tegevust, korraldab juhtimist ja teostab järelevalvet sihtasutuse tegevuse üle. Nõukogul on kuus liiget, kes on määratud 4 aastaks.

Seisuga 1. september 2018.a. töötab SA HLM inimest 25 inimest (täis- ja osakoormusega): 12 administratsioonis, 4 Iloni Imedemaal, 2 A. Laikmaa majamuuseumis, 2 Haapsalu piiskopilinnuses ja 7 Raudtee- ja Sidemuuseumis. Neist kogudega töötavad administratsioonis 3 inimest (peavarahoidja, koguhoidja, teadur) ning Raudtee- ja Sidemuuseumis 2 inimest (raudtee teadur-kuraator ja andmete sisestaja).

SA HLM asub Haapsalus ja Läänemaal erinevates hoonetes: administratsioon ja Iloni Imedemaa aadressil Kooli 5; vana raekoda aadressil Kooli 2 (püsinäitus ja endise Läänemaa Muuseumi kogud ning peavarahoidja ja koguhoidja tööruumid); Raudteemuuseum endises Haapsalu raudteejaama hoones aadressil Raudtee 2 (raudteemuuseumi kogud, püsinäitus, kontor); Sidemuuseumi näitus Raudtee 2 (näitus ja osaliselt kogud, osa kogusid asub rendipindadel); Haapsalu piiskopilinnus aadressil Lossi plats 3 ja Ants Laikmaa majamuuseum aadressil Kadarpiku küla, Taebla vald, Lääne maakond (püsinäitus).

Kogudega tegelevate töötajate ülesanded on järgmised:

- Kogude täiendamine: peavarahoidja ja teadurid
- Kogumise läbiviimine: peavarahoidja ja teadurid
- kogude kirjeldamine, sisestamine MUISi, digiteerimine: peavarahoidja, teadurid, koguhoidja
- Hoiustamine, säilitamine: peavarahoidja, koguhoidjad, teadur-kuraatorid
- Kogu kasutatavus:
  - uurijate teenindamine – peavarahoidja, koguhoidjad
  - uurimuste, näituste ja trükiste koostamine - teadurid
  - pedagoogiline tegevus – teadur-pedagoog, teadurid ning Iloni Imedemaa, A. Laikmaa majamuuseumi, Haapsalu Piiskopilinnuse ja Raudtee- ja Sidemuuseumi töötajad

Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid

Seadused ja määrused

Muuseumiseadus ja selle rakendusaktid, autoriõiguse seadus, digitaalallkirja seadus, isikuandmete kaitse seadus, riigivaraseadus

Teised

ICOMi eetikakoodeks

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid põhikiri

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid arengukava

Haapsalu linna arengukava

Lääne maakonna arengukava

Kogumispõhimõtted

Kogumise eesmärk

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide kogu hõlmab kolme suuremat kogu: endise Läänemaa Muuseumi kogu, Sidemuuseumi kogu ning Raudteemuuseumi kogu.

Endise Läänemaa Muuseumi kogu täiendamisel lähtutakse Lääne maakonna, ajaloolise Läänemaa (välja arvatud Hiiumaa) ja Haapsalu linna ajaloo ja pärandi säilitamise, uurimise, vahendamise, tutvustamise ning eksponeerimise huvidest.

Ants Laikmaa majamuuseumi kogu täiendatakse maalikunstnik Ants Laikmaa (1866-1942) isiku, tema loominguga ja pedagoogi-, organiseerimis- ja kunstiarvustustöö ning selle mõju uurimise, säilitamise, tutvustamise ja eksponeerimise eesmärgil.

Raudtee- ja Sidemuuseumi kogude Eestit nii ajaloolistes kui tänapäevastes piirides tervikuna hõlmava täiendamise eesmärgiks on koondada kokku raudtee kui transpordisüsteemi ning info edastamise ja vastuvõtmise arengut ja ajalugu Eestis puudutav mitmekülgne pärand tehnikast fotode ja mälestusteni. Arvestades viimaste sajandite tormilisi arenguid selles vallas, aidata kaasa toonase tehnoloogia saavutuste väärtustamisele ja mõistmisele nii Eesti kui ka globaalses kontekstis. Ühtlasi on kogumistöö suunatud seni kogutu osas lünkade kõrvaldamisele.

Teised sarnased või lähipiirkonnas tegutsevad muuseumid

Eesti Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum – Kattuv kogumissuund: A. Laikmaa ja teiste Läänemaaga seotud kunstnike temaatika. Oleme omandanud ja omandame kunstnike teoseid.

Eesti Rahva Muuseum - samalaadsed esemed: Postimuuseumi kogu ja ERMi fotokogu. Etnograafiline materjal. Arhiivimaterjal. Sidemuuseumis on ka Eesti Posti materjale. ERM fotokogus on raudteed puudutavat materjali. Ülevaade ERM kogus leiduvatest Läänemaa materjalidest vajab edasist tööd.

Eesti Ajaloomuuseum – samalaadsed esemed: kultuuriloolised, ajaloolised ja etnograafilised esemed ning fotod.

Eesti Meremuuseum – samalaadne kogumissuund: merendus kui üks elatusalasid rannikul

Eesti Spordimuuseum – Kattuv kogumissuund: jääpurjetamise ja vehklemise teema kattuv, mis on Haapsalu spordiloo üks identiteete. Spordimuuseum ei kogu kohalikku ja ametkondlikku rahvasporti.

Rannarahva Muuseum – Kattuv kogumissuund: rannaäärse rahva elulaad ja elukeskkond

Rannarootsi Muuseum – Haapsalu kui rannarootsluse ajalooline keskus. Läänemaa Muuseumi kogudes rannarootsluse materjale, mis koguti enne Rannarootsi muuseumi asutamist. Hetkel on pidev koostöö, esile kerkivad küsimused lahendamise kiirelt kohal.

Hiiumaa Muuseumid SA – Läänemaa Muuseumi kogudes on Hiiumaa materjale, kuna Hiiumaa oli enne sõda Läänemaa osa. Hetkel suunatakse Hiiumaa materjal Hiiumaa Muuseumisse.

Pärnu Muuseum SA – Seni on mõlemas muuseumis olnud nn. vana Läänemaa materjale, seoses uue haldusjaotusega kuulub osa Lõuna-Läänemaast Pärnu maakonna koosseisu.

Eesti Ringhäälingumuuseum – Sidemuuseumiga ühisosaks kogumise vallas on raadio- ja televisiooniteema. Samas ei keskendu Sidemuuseum ringhäälingu organisatsioonidele ega saadete tootmisprotsessidele või -vahendeile, vaid tegeleb oma kogus raadio- ja televisioonitehnika ning sellega seonduva materjali täiendamise ja sideajaloo tervikpildi huvidest lähtuvalt, tehes Ringhäälingumuuseumiga koostööd.

Eesti Muuseumraudtee MTÜ - Lavassaares asuv raudteemuuseum oma sise- ja ulatusliku välisekspositsiooniga tegeleb raudteetranspordi osas kitsalt ja rangelt piiritletud valdkonnaga – kitsarööpmeliste raudteedega, mis on ka ühisosaks Raudteemuuseumiga, mille kogusse kuuluvaid varasid on ajutiselt hoiule antud Lavassaare muuseumile. Raudteemuuseumi kogumistöö hõlmab ka kitsarööpmelisi raudteid Eestis, pidades silmas Eesti raudteeajaloo tervikliku kajastamise vajadust ning kitsarööpmeliste raudteede kaalukat ja lahutamatu osatähtsust selles. Raudteemuuseumi kogu igakülgne täiendamine kitsarööpmeliste raudteede materjalidega on vajalik ja oluline, kuna Lavassaares asuv kitsarööpmelisi raudteid käsitlev muuseum ja selle varad – erinevalt Raudteemuuseumist - ei kuulu riigile või riigi osalusega sihtasutusele, vaid mittetulundusühingule.

Eesti Maanteemuuseum - Maanteemuuseumil on kogude täiendamisel Raudteemuuseumiga kattuvaid huvisid ennekõike infrastruktuuri osas (sillad, viaduktid, ülesõidukohad jms), ent siin jätab Raudteemuuseum endale eesõiguse koguda kõike, mis puudutab otseselt raudteed, kuulub vahetult selle haldusalasse, on rajatud või kasutatud selle poolt.

Lihula Muuseum – munitsipaalmuuseum. Kogub kohalikku ajalugu, kultuurilugu, käsitööd ja arheoloogilist materjali.

MTÜ Virtsu Harrastusmuuseumi Selts – eramuuseum. Kogub kohalikku aja- ja kultuurilugu, põhiliselt viimase 100 a. materjal. Põhirõhk paberandmaterjalile. Esile tõstmist vääriavad teemad: kalandus, kolhoosiaeg, mälestused, elulood, leidub ka raudtee materjali. Koostöö mõeldav kolhooside teemal.

August Tampärgi nim. Hanila Muuseum – munitsipaalmuuseum. Kogub rannaäärse külaelu materjali alates XIX saj lõpust kaasajani: põllumajandus, käsitöö, kalandus, kolhoosid, paikkonna kultuurilugu. Omab väga head tekstiilikogu (sh. rahvarõivad), kohaliku fotograafi Karl tähe kogu XX saj. I poolest ning paari väiksemat isikukogu. Võimalikud koostööteemad: Lõuna-Läänemaa käsitöö, põllumajandus ja kolhoosi temaatika.

MTÜ Kullamaa Kihelkonnamuuseum - munitsipaalmuuseum. Kogub Kullamaa khk. kultuuri- ja ajalugu, mälestusi, käsitöömeistrite töid, fotosid ning muusikaeluga seonduvat materjali. Võimalikud koostööteemad: muusikaelu, maakultuur.

Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

- Muuseum keeldub annetuste, kingituste, pärandi, likvideeritavate asutuste või teiste muuseumide tervikkogude vastuvõtmisest, kui see ei vasta muuseumi profiilile, missioonile või kogumispõhimõtetele.
- Muuseum võib keelduda vastu võtmast annetusi, kingitusi või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus EV seadusandlusega ning muuseumikogu ja selle kasutajate pikaajaliste huvidega.
- Muuseum arvestab teiste sama piirkonna või sarnase profiiliga muuseumide kogumispõhimõtetega, et vältida dubleerimist ning ressursside raiskamist. Arvestades

Raudtee- ja Sidemuuseumi spetsiifikat peab see kogu kajastama teemat terviklikult ning selles valdkonnas eeldame teiste muuseumide koostööd kogude täiendamisel.

- Muuseum ei omanda materjali, mis on omandatud ebaseaduslikult Eestis või teises riigis või on ebaseaduslikult teisest riigist välja viidud. Enne kultuuriväärtusega asja omandamist peab muuseum nõuetekohase hoolsusega välja selgitama asja päritolu.
- Muuseum ei tohi otseselt ega kaudselt omandada bioloogilist ega geoloogilist materjali, mis on kogutud, müüdud või muul viisil edastatud vastuolus Eesti või mõne muu riigi kohaliku, riikliku, regionaalse või rahvusvahelise looduskaitse- või loodusmälestiste kaitse seaduse või kokkuleppega.
- Muuseum eelistab kogumisel komplekte ja kooslusi ning detailsete legendidega (valmistamise, omandamise ja kasutamise lood) materjale.

Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid

Muuseum hindab kogudesse vastuvõetavaid museaale lähtuvalt järgmistest põhikriteeriumidest:

- **Ajalooline väärtus.** Kas objekt on seotud konkreetse inimese, paiga, sündmuse või tegevusega? Mida see jutustab mõne ajaloolise protsessi, temaatika või eluviisi kohta? Kas/kuidas objekt aitab paremini ajalugu mõista?

- **Esteetiline väärtus.** Kas objekt on meisterlikult valmistatud või on suurepärase näide teatud oskustest? Kas see on hea näide stiilist, disainist, kunstivoolust või mõne kunstniku loomingust?

- **Teaduslik või uurimuslik väärtus.** Kas teadlastel on tänapäeval või tulevikus huvi objekti põhjalikumalt uurida?

Vastuvõetavate museaalide väärtuse määramisel kasutatakse koosmõjus põhikriteeriumidega järgmisi täiendavaid kriteeriume:

- **Päritolu.** Kes oli objekti omanik, kasutaja või valmistaja? Kus ja kuidas seda kasutati? Kuivõrd hästi on see dokumenteeritud?

- **Iseloomulikkus/tüüpilisus.** Kas see on teatud liiki objektide, tegevuste, eluviisi või ajalooperioodi tüüpiline näide?

- **Rariteetsus.** Kas see on haruldane, ebatavaline või erakordselt hea näide teatud objektist? Kas see on erakordselt hästi dokumenteeritud võrreldes teiste samalaadsete objektidega?

- **Seisund, terviklikkus.** Kas objekt on hästi säilinud, töökorras? Kas see on säilinud ilma tahtlike või juhuslike muudatusteta, mis takistaksid tema tajumist originaalina?

- **Kasutatavus.** Kas objekti abil on võimalik interpreteerida sündmusi, kogemusi, inimesi jne ja tuua välja nende erinevaid aspekte? Kas see aitab muuseumil jutustada mingit lugu? Kuidas seostub muuseumi näituste kavaga ja/või haridusprogrammiga?

- Raudtee- ja Sidemuuseumi puhul on oluline kõikide teemavaldkondade haaratus ja kajastamine. Kogutud ainese pärinevus endistelt ja praegustelt Eesti aladelt, samuti Eesti raudteedega ja sidega haakuv ning nende arengut iseloomustav aines mujalt.

Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamine

Endise Läänemaa Muuseumi kogu sisaldab peamiselt Haapsalu ja Läänemaaga (seejuures

ka ajaloolise Läänemaaga v.a. Hiiumaa) seotud materjale.

Ajalookogu - Haapsalus ja Läänemaal valmistatud või kasutusel olnud kultuuriväärtuslikud esemed. Kogutakse endise Haapsalu rajooniga ja ajaloolise Läänemaaga seotud ajaloolisi esemeid.

Arheoloogiakogu - Haapsalus ja Läänemaal toimunud arheoloogiliste väljakaevamiste leiukogud, mis on konserveeritud ja dokumenteeritud (aruandega). Vastu võetakse selge päritoluga üksikleide (vajadusel kaasatakse vastava ala asjatundjaid).

Arhiivdokumendikogu - Läänemaaga ja Läänemaalt pärit inimeste elu ja tegevusega seotud originaaldokumendid, kroonikad, dokumendid ettevõtete kohta. Isikukogudest väljapaistvaim on sir Arvi Parbo perekonnaarhiiv.

Arhiivraamatukogu - Läänemaaga seotud trükised, kohalike kirjameeste looming, kohalike avaliku elu tegelaste kohta välja antud trükised ja teatmeteosed, Läänemaalt pärit kirjanike teosed ja trükised juhul, kui need pole esindatud teiste mäluasutuste kogudes.

Kaartide ja plaanide kogu - Läänemaa ja Haapsalu kaardid, plaanid, projektid, joonised.

Perioodikakogu - ajaloolisel Läänemaal, Haapsalu rajoonis ja linnas välja antud ajalehed, ajakirjad, kui need ei ole esindatud teiste mäluasutuste kogudes.

Käsitööde kogu - kodu-uurimuslikud materjalid, põhjalikumad teaduslikud uurimused

Väikestruktuuride kogu - koduloolised trükised, reklaamtrükised, kutsed, plakatid jm. Läänemaa ja Haapsaluga seostuvad trükitud materjalid.

Postkaartide kogu - Haapsalu ja Läänemaa (ka ajaloolise) fotopostkaardid ja postkaardid, mõningatel juhtudel ka teiseliigilised postkaardid. Täiendamist vajab Haapsalu vaatekaartide kogu.

Etnograafiakogu - talurahva igapäevaeluga seotud esemed Läänemaalt (tööriistad, käsitöö, nõud). Reeglina on piiriks XX saj. I pool.

Fotokogu - Haapsalu ning ajaloolise ja kaasaegse Läänemaaga seotud originaalfotod ja negatiivid, mis kajastavad olulisi sündmusi, isikuid ja paiku. Olulist informatsiooni sisaldavate fotode korral võidakse vastu võtta ka koopiaid või neist valmistatud digitaalseid koopiaid (näit. kui omanik ei ole nõus originaalfotost loobuma).

Numismaatikakogu Eesti alal käibel olnud rahad ja maksevahendid ning märgid. Kogutakse ainult Läänemaaga seotud numismaatikat.

Kunstikogu - kogus on Haapsalu ja Läänemaaga seotud kunstnike looming, samuti Haapsalu kajastamine kunstnike loomingus. Oluline on Ants Laikmaa elu ja tegevusega seotud materjalid.

Loodusega seotud kogusid (botaanika, zooloogia, geoloogia) täiendatakse vaid äärmisel vajadusel ja Läänemaa loodusega seotud haruldaste leidude näol, mida on võimalik Läänemaa Muuseumis säilitada ja eksponeerida.

Sidemuuseumi kogu –materjal hõlmab sideteemat tervikuna, puudutades posti, telegraafi, telefoni, raadio, televisiooni ning infotehnoloogia valdkondi Eestis. Kogu edasise täiendamise seisukohast on vajalik põhjalik sisuanalüüsi läbiviimine, et täpsustada kogus esinevaid lünki ning vajadusi. Samuti vajab kogumistöö laiahaardelisemat ja üle-eestilist lähenemist koos vastava kogumist abistava võrgustiku loomisega.

Raudteemuuseumi kogu - üle-eestiline materjal puudutab raudteed kui süsteemi tervikuna, hõlmates raudteetaristut, veeremit, side- ja signalisatsioonisüsteeme ning ohutusvaldkonda, raudtee sotsiaalset infrastruktuuri, kauba- ja reisijatevedu, raudteeharidust, personali ja sellega seonduvat (sh raudteelaste isetegevus), organisatsioone, ettevõtteid ja asutusi, haldusaparaati, jõustruktuure ja meditsiini raudteel, raudteeperioodikat ja muud taolist. Kogu täiendamine

lähtub raudtee erinevates valdkondades piirkonniti ja periooditi esinevate lünkade täitmise vajadusest. Kõige lünklikumalt on kogus kajastatud periood 19. sajandi II poolest 1920. aastateni, kuid täiendamisvajadus esineb kõigis perioodides.

Peamised kogumissuunad:

Endine Läänemaa Muuseum:

- Läänemaa esiajalugu ja Haapsalu keskaeg
- periood enne II maailmasõda, sh XIX sajandi kuurordi- ja linnaehituslugu, kultuurilooline andmekogu
- elu-olu 1940-70ndad (materjali vähe), 1980-90. aastate algus (materjali rohkem)
- linnaruum 1940-70ndad (uurimused, mälestused, pildi- ja fotomaterjal)
- ravikeskkond (esemed, fotod ja kirjalik materjal)
- teenindusvaldkond
- tööstustemaatika (varasem aeg ja ka kaasaega valikuliste näidete ja teemadena)
- nõukogudeaegne suvituse Haapsalus: riiklikult organiseeritud ja *metsikud* (suvitajad, majutusepakkujad, olme, kultuuri- ja teenuste tarbimine)
- etnograafiline tekstiil
- A. Laikmaa elu ja tööd kajastav materjal
- Ilon Wiklandi elu ja loominguga seotud materjalid (eesmärgiga säilitada kunstniku käsikirjalist materjali)

Raudtee - ja Sidemuuseumi kogumissuunad:

- Periood enne 1918.a.
- Eesti Vabariigi aeg (1918-1940)
- Saksa okupatsiooni aeg (1941-1944)
- Nõukogude perioodid (1940-1941, 1944-1991)
- Taasiseseisvusaeg (alates 1991)

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid ei kogu:

- välja arvatud erandjuhtumitel numismaatilist materjali
- loodusega seotud materjale (botaanika, zooloogia, geoloogia)
- väga halvas seisukorras ja lühikese säilivusega esemeid;
- ebaselge päritoluga esemeid;
- kogumispõhimõtetele mittevastavaid esemeid
- koopiaid (esmäjoones dokumendi- ja fotokoopiaid), mille originaal asub mõnes teises muuseumis või arhiivis;
- objekte, mis ei sobi Raudtee- ja Sidemuuseumi spetsiifikaga, kuid omavad kultuuriloolist väärtust teiste muuseumide jaoks (soovitame neile);
- endise Läänemaa Muuseumi kogu osas nõuetekohaste hoiuruumide saamiseni suuri esemeid (sõidukid, tööstustehnika ja seadmed jne.);

Muuseumikogu täiendamise protseduurid

Muuseumikogu täiendamise eest vastutavad peavarahoidja ja teadurid, kes vastavalt uurimisteedadele, näitustele ning kogude täiendamise vajadusele teevad ettepanekuid muuseumikogu täiendamise komisjonile (kinnitatud juhatuse liikme käskkirjaga).

Eseme dokumenteerimiseks vajaliku info kogumise eest vastutab konkreetne koguja (muuseumitöötaja), kes vahendab materjalide jõudmist varasemalt omanikult muuseumisse. Muuseumitöötaja täidab MuISis teabe eelregistreerimise lehe, kus koguja paneb kirja kogutava materjali kohta käiva informatsiooni (üleandja, varasemate kasutajate andmed, valmistamise ja kasutamise aja, asjassepuutuva legendi, sisulise väärtuse) ning vajadusel korraldab eseme paremaks dokumenteerimiseks pildistamise, filmimise või intervjuerimise.

Järgnevalt esitatakse materjal otsustamiseks muuseumikogu täiendamise komisjonile. Muuseumikogude täiendamise komisjon hindab muuseumile kogutavate või pakutavate materjalide väärtust ning sobivust kogusse. Vajadusel kasutatakse välisekspertide või erispetsialistide abi. Suuremate tervikkogude puhul tehakse täiendava otsus olukorrast lähtuvalt.

Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs

Hoidlad

Endise Läänemaa Muuseumi Kooli 2 hoones teisel korrusel asuvas 132 m² hoidlas on museaalid paigutatud maksimaalselt tihedalt ja uutele museaalidele on minimaalselt ruumi. Sisuliselt vajalik ruum juurdekasvuks puudub. SA kogudest on siin kõige paremad säilitamistingimused, ventilatsiooni ja niisutajaga on võimalik reguleerida hoidla säilitustingimusi.

Kooli tn. 2 hoovil asuvas 140 m² hoidlas on olemas mõningane juurdekasvu võimalus. Probleemiks on 1990ndate keskel ehitatud hoone hoiuruumide suhteliselt suur sõltuvus välistingimustest. Lahendamist vajab hoone I korruse põranda probleem, mis eeldab olemasoleva betoonpõranda katmist mittetolmava kattega. Pikemas perspektiivis vajavad välja vahetamist ja renoveerimist hoone kõik ukсед ja aknad tagamaks sisekliima stabiilsus. Viimasega on seotud ruumide ventileerimise optimaalse vajaduse selgitamine, mis vajab ekspertiisi.

Sidemuuseumi kogude probleemiks on nende osaline asumine rendipinnal, mistõttu kogude paiknemine antud ruumides on väga ajutine ja raskendatud on ligipääs kogudele. Trükised ja muu pabermaterjal ning fotokogu on toodud Haapsalu jaamahoonesse, kus on sisustatud hoidlaruum ning kogu on korrastatud.

Raudteemuuseumi kogud paiknevad ajaloolises Haapsalu jaamahoones Raudtee tn 2. Hoidlapind jaguneb kahe väikese ruumi vahel: 29 m² hoidla ja 37 m² raamatukogu, mis ühtlasi on kasutusel ametiruumina. Hoidlates puudub ventilatsioon ja niisutaja ning seetõttu on keeruline reguleerida säilitustingimusi. Mõningane vajadus on spetsiifilise arhiivimööbli järele. 2015. aastal toodi jaamahoonesse üle Sidemuuseumi dokumendikogu.

Sihtasutus kavandab raudtee- ja sidekogu (dokumendi-) arhiivina kasutusele võtmist endist raudteejaama ambulantsi hoonet (Haapsalu, Raudtee 10), mille suletud netopind on 117,1 m². Sellega tagatakse kogu tehnilise pärandi dokumentatsiooni hoidmise vajadus. Lisaks on

järgnevatel aastatel kavas ehitada jaamahoone kompleksi kuuluv kaubaait side- ja raudteetehnika hoidlaks. Viimasega lõpetatakse kogude paiknemine senistel rendipindadel. Välisekspositsiooni hoiutingimused on äärmiselt ebastabiilsed, väga palju mõjutab objekte ilmastik ja vandalism. Kiiremas korras oleks vaja veeremi hoiustamiseks halli/angaari, vältimaks vandalismi ja tagamaks säilitustingimused. Veeremi paremaks turvamiseks on vajalik piirata ala moodulaiaga või tagada kogu ala esiletoomine uuendatud valgustusega.

Tööjõud

Kogude täiendamise töö kuulub peavarahoidja ja teadurite tööülesannete hulka, sisaldades endas nii eseme ettevalmistamist esitamiseks muuseumikogu täiendamise komisjonile (peavarahoidja, teadurid, juhataja ning Raudtee- ja Sidemuuseumi juhataja), esmast dokumenteerimist kui ka hilisemat kirjeldamist. Endise Läänemaa Muuseumi ja Sidemuuseumi kogud on MuISis olemas vähemalt number-nimetus tasemel. Vaja on kontrollida varasemaid tulmeandmeid, tulmeandmete ja varem juba KVISis kirjeldatud museaalide andmeid parandada ja ühtlustada ning seni kirjeldamata museaale kirjeldada. Tegemist on suuremahulise tööga pikaks ajaks.

Raudteemuuseumi kogu MuISi sisestamist on alustatud, 1. jaanuariks 2018.a on sisestatud osaliste andmetega 42% kogust. Kogu sisestatakse hooajaliselt, kasutades aega, kui muuseum on vähem avatud sügis-talvisel hooajal. Tõhusamaks koguga töötamiseks on vaja koguhoidja ametikohta.

Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine

Muuseumikogu analüüs ja hindamine toimub inventuuride käigus, mis igas kogus toimuvad regulaarselt 5aastase ajavahemiku järel. Inventuuri käigus antakse hinnang museaali seisukorrale ja sobivusele muuseumikogusse ning selgitatakse välja kogus arvele võetud sarnased museaalid.

Museaalide väljaarvamine

Museaalide kogust väljaarvamise osas lähtutakse kehtivast muuseumiseadusest. SA HLM teeb Kultuuriministeriumile ettepaneku välja arvata museaal SA HLMi kogust juhul, kui museaal:

- 1) on kahjustatud ja seda ei ole võimalik taastada;
- 2) on hävinud või kaotsi läinud ning seda ei ole leitud vähemalt kahe järjestikuse korralise inventuuri käigus;
- 3) antakse muuseumiseaduse alusel üle teisele muuseumile, raamatukogule või arhiivile;
- 4) on enne muuseumikogusse arvamist omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud ning see antakse üle omanikule või tagastatakse teisele riigile;
- 5) Museaali põhikogust abikogusse üleviimist taotletakse juhul, kui arvele on võetud mitu sarnast objekti või on tegemist koopiaga.

Väljaarvamistaotluse juures peab olema sõltumatu eksperdi hinnang.